

is, mely a nevelés menetét, eljárás módját (processzusát) tárgyalja. Itt elszórtan igen talpraesett fejtegetéseket olvashatunk a testi nevelésről, melyet természetesen elvi álláspontja ellenére sem mer a szerző teljes hallgatással mellőzni, továbbá a természetes visszahatásokkal való nevelésről, melyet Spencer akart rendszerre tenni, azonkívül minden nevelő hatásnak a növendéktől függő viszonylagosságáról, a szellemi élet egészségtanáról, a helyes munkabeosztásról, a figyelemről és elfáradásról, jutalmazásról, büntetésről és versenyről stb., egészben véve pedig az oktatásnak általános módszertani elveit igyekezett a szerző ebben a részben összefoglalni. Eredetiségre a beosztásban törekedett. Szemléltető (intuitív) módszer név alatt beszél a megfigyelés szerepéről és fontosságáról, a foglalkoztató tanításról, kézimunkáról és leíró oktatásról. Logikai módszer név alatt fejtegeti a felosztást, észszerű (racionális) módszer címe alatt a képzetársításra támaszkodó értelmes emlékeztethetőséget s a sokratesi tanalakat.

Ez a csoportosítás teljesen elüt a didaktikai kézikönyvek tárgyalásának szokásos menetétől s újszerűsége mellett nem elég világosan áttekinthető.

Máshol is letér a szerző a kitaposott biztos útról. Nem éri be azzal, hogy kizárja a pädagogia köréből a testi nevelést, hanem az értelmi és erkölcsi nevelés megkülönböztetését is logikátlanak mondja, s a pszichológiai és logikai képzés fogalomkörével próbálja helyettesíteni. Az előbbin az akarat nevelésének, a vezetésnek elveit s az oktató tevékenységnek egy részét érti, az utóbbi kifejezés alatt pedig a tananyag kiszemelésének és elrendezésének általános szempontjait foglalja össze. Ennek az újfajta beosztásnak is az a gyöngéje, hogy az oktatás ténykedésének szervesen összetartozó elemeit kétfelé választja és két különálló fogalomcsoportba osztja.

Általában az egész műről azt kell mondanunk, hogy egyes részleteiben sok az értékes gondolat, az elmélkedésre ösztönző megjegyzés, de az egészben nagyon érezzük a rendszer hiányát, jobban mondva tökéletlenségét. Ezen a ponton bosszulta meg magát a szerzőnek az a nagyon hangoztatott elvi álláspontja, hogy csak a tényekre akar építeni. A tények rengetegében iránytűre van szükségünk, hogy világosan lássunk és tájékozódni tudjunk, s ezt nem adhatja meg más, csak a filozófiai alapon álló, jól átgondolt rendszeres elmélkedés.

Dr. Nagy József.

★

Kerschensteiner Georg: Der Begriff der staatsbürgerlichen Erziehung. VIII+64 l. Teubner 1910. 1 M.

Németországban újabban erősen hangsúlyozzák a nevelésnek azt a feladatát, hogy a serdülő nemzedékben az állampolgári érzés, gon-

dolkodás, akarás és cselekvés kifejlesztésére törekedjék és e mozgalom vezetői között látjuk Kerschensteinert is. Két nagyobb munkát szentelt az e téren való agitációnak* és ez a kis könyv csak továbbfejlesztése az azokban kifejtett gondolatoknak. Azonban ez is világosan mutatja, hogy az «állampolgári» nevelés, vagy a mi szóhasználatunk szerint «nemzeti» nevelés problémájánálunk nem új, a rávezető utak is ismeretesekek, csak a megvalósítás érdekében teszünk keveset ép ott, ahol legjobban kellene, a népnevelés terén. Kerschensteinerék érdeme ép ebben van, hogy a népnevelésben is érvényre akarják juttatni a nemzeti nevelés nagy gondolatát. Azzal tisztában van Kerschensteiner, hogy a gondolat nem új, Plátót és Fichtét vallja mesterének, akik azonban azért nem értek el eredményt, mert nem fogadták el a meglévő intézményeket, hanem újakat kontempláltak, holott ha eredményt akarunk elérni, alkalmazkodnunk kell az adott viszonyok megszabta kerethez.

A nemzeti nevelés maga a nevelés. Feladata erkölcsös közönség teremtése, tehát az értelem képzése mellett a jellem kifejlesztésére kell törekednie. Azonkívül tekintetbe kell venni azt a célt is, hogy a tanulókat egy nagy közösség tagjaiul neveljük, tehát a nevelést is a közösség elve alapján kell szerveznünk.

A közösségben végzett önálló tevékenység vezeti a tanulót a nemzeti életbe.

Sokszor összezavarják az állampolgári nevelést a polgári jogok és kötelességek tanításával. Ez utóbbi azonban még annyira sem fontos, hogy okvetlenül rendszeres oktatást kívánna. A középiskolában a történelmi oktatás teljesen feleslegessé teheti, az elemi iskolában alkalmoszerű felvilágosításokban tömörülhet, külön oktatásra e téren csak a továbbképző iskolákban van szükség. Azonban itt is a történelem menetét kövesse szoros kapcsolatban a tanulók foglalkozási ágának történeti fejlődésével.

Kerschensteiner művei megérdemlik a figyelmet, mert belőlük sok hasznos ösztönzést nyerhet mindenki, aki a nemzeti nevelés gondolatának megvalósítását szíven viseli.

Kelemen Ignác.

*

Dr. Hans Zimmer: Führer durch die deutsche Herbartliteratur. Langensalza, 1910. 188 lap.

E könyv hézagpótló a Herbart-irodalomban. Célja tisztán csak segítő-eszközt, útmutatást adni a herbarti irodalom nagy labirintusában való eligazodásra. Szerző csak a német nyelven s könyvalakban

* «Staatsbürgerliche Erziehung der deutschen Jugend» — Erfurt (IV. kiadás) és «Grundfragen der Schulorganisation» — Teubner (II. kiadás.)